

خود درمانی در بیماران بستری در بخش قلب و عروق بیمارستان بوعلی سینا قزوین

فرزانه مقدم**

فاطمه برخوردار**

دکتر سعید آصفزاده*

Self – medication among cardiovascular patients of Bu-Ali hospital

S.Asefzadeh

F.Barkhordari

F.Moghadam

Abstract :

Background: Self-medication refers to drug consumption (herbal & artificial) without the diagnosis or prescription of a physician leading to side effect and over usage of drugs.

Objective: To survey self-medication among cardiovascular patients.

Methods: This cross-sectional study was implemented on 60 cardiovascular patients at Bu-Ali hospital in 2001. The questionnaires were filled out and the information were presented as descriptive or analytical statistics.

Findings: All the patients kept drugs at home . %26.7 took hypertensian and anti-angina drugs willfully before hospitalization and %86.7 took herbal drugs (mostly cowslip).

Conclusion : Regarding the high cost of drug production as well as the side effect of taking herbal or artificial drugs , we should increase every body's knowledge of usage and improve the function of medical staff.

Keywords: Self – Medication, Drug , Cardiovascular , Patients

چکیده :

زمینه : خود درمانی، مصرف خودسرانه داروهای گیاهی و صناعی بدون تشخیص و نسخه پزشک است که به مصرف زیاد دارو و بروز عوارض جانبی منجر می‌شود.

هدف : مطالعه به منظور شناسایی وضعیت خود درمانی در بیماران بستری شده در بخش قلب و عروق انجام شد.

مواد و روش‌ها : این مطالعه مقطعی در سال ۱۳۸۰ در بخش قلب بیمارستان بوعلی سینا قزوین با پرسش‌نامه از ۶۰ بیمار قلبی انجام شد و داده‌ها به صورت آمارهای توصیفی و تحلیلی ارائه شد.

یافته‌ها : تمام بیماران قلبی مورد بررسی در منزل دارو نگه‌داری می‌کردند %۲۶/۷ افراد قبل از بستری در بخش قلب به طور خودسرانه از داروهای کاهنده فشار خون و ضد آنتین، %۸۶/۷ از داروهای سنتی گیاهی (به ویژه گل گاوزبان) استفاده کرده بودند.

نتیجه‌گیری : با توجه به هزینه زیاد تولید دارو و عوارض نامطلوب مصرف خود سرانه داروهای گیاهی و صناعی، باید در جهت بالا بردن آگاهی‌های مردم تلاش نمود .

کلید واژه : خود درمانی ، دارو، بیماران قلبی

* دانشیار دانشگاه علوم پزشکی قزوین
** کارشناس پرستاری

۱- مقدمه :

خود درمانی یعنی تهیه یک یا چند دارو بدون نظر یا تشخیص پزشک و یا بدون نسخه و نظارت درمانی که شامل مصرف داروهای گیاهی و صناعی است. (۱)

در پژوهشی که در سال ۱۳۷۹ در قزوین انجام شد مشخص شد که ۸۳/۳ درصد بیماران بستری در بخش‌های داخلی و قلب - عروق ، خود درمانی می کنند که ۲۷ درصد آن به توصیه خانواده و دوستان بوده است. (۳)

گیاهان دارویی از دیر باز در سلامت جامعه نقش مهمی ایفا کرده اند و با مشخص شدن عوارض جانبی فراوان داروهای صناعی ، بشر دوباره به فکر احیای طب سنتی و استفاده از درمان‌های سنتی و داروهای گیاهی افتاده است. (۲)

استفاده از گیاهان دارویی یا درمان‌های سنتی خالی از عارضه نیست یک مطالعه نشان داده است عصاره آلکالوئید گیاه اکونیتوم که برای مصارف مختلف (ضد التهاب، مسکن ویژه) استفاده می شود ، سمیت قلبی فوق العاده ای دارد و باعث انواع آریتمی ها می شود. (۴)

داروهای متنوعی که در بیماری‌های قلبی به منظور خود درمانی استفاده می شوند عبارت‌اند از : پروپرانولول برای حمله‌های قلبی ، افزایش ضربان و طپش قلب ، TNG زیر زبانی ، گیاهان دارویی مثل گل گاوزبان ، شنبلیله ، شویده و حتی ویتامین هایی مثل اسید فولیک و گاهی مواد غذایی. (۲)

در این راستا دانش و آگاهی بیماران درباره داروها اثر مستقیمی بر خود درمانی بیماران دارد. در بررسی دانش دارویی بر روی ۱۰۷ بیمار بستری در بخش آی‌سی‌یو مشخص شده که آگاهی از نام و عوارض جانبی و دلیل مصرف داروها باعث انتخاب داروهایی می شود که اثرات جانبی کمتر و اثرات درمانی چشمگیرتر و مفیدتری داشته باشند. (۴)

در بررسی که در کشور فیلیپین به منظور پی ریزی برنامه ای برای سلامتی فشار خون انجام شد، ۴ درصد بیماران خود درمانی کرده و فقط ۱۷ درصد آنها تحت کنترل بودند. (۵)

این مطالعه به منظور تعیین شیوع و انواع خود درمانی در بیماران بستری در بخش قلب و عروق بیمارستان بوعلی سینا انجام شد.

۱- مواد و روش‌ها :

این مطالعه مقطعی در سال ۱۳۸۰ در بخش قلب و عروق بیمارستان بوعلی سینا قزوین انجام شد. ۶۰ بیمار بستری در بخش قلب به صورت اتفاقی انتخاب شدند. ابزار گرد آوری داده ها پرسش‌نامه‌ای شامل ۱۰ سؤال بود که با پرسش مستقیم از بیماران تکمیل می شد.

۱- یافته ها :

از ۶۰ بیمار مورد بررسی، ۲۳ نفر در گروه سنی زیر ۶۰ سال و ۳۷ نفر در گروه سنی بالای ۶۰ سال بودند ، از این تعداد ۲۷ نفر (۴۵ درصد) مرد و ۳۲ نفر (۵۵ درصد) زن بودند. ۱۴ نفر (۲۳/۳ درصد) برای بار اول و ۱۵ نفر (۲۵ درصد) برای بار دوم و ۳۱ نفر (۵۱/۷ درصد) برای بار سوم و بیشتر در بیمارستان بستری شده بودند. ۲۵ نفر (۴۱/۷ درصد) برای بار اول ، ۱۵ نفر (۲۵ درصد) برای بار دوم و ۲۰ نفر (۳۳/۳ درصد) برای بار سوم و بیشتر در بخش قلب بستری شده بودند.

در این بررسی تمامی بیماران مورد مطالعه در منزل خود دارو نگهداری می کردند. ۴۲ نفر (۷۰ درصد) خود سرانه دارو مصرف می کردند، ۴۰ نفر از بیماران (۶۶/۷ درصد) قبل از بستری شدن داروی قلبی مصرف کرده بودند. ۲۰ نفر (۳۳/۳ درصد) داروی کاهنده فشار خون و ۱۱ نفر (۱۸/۴ درصد) داروهای ضد آنژین قلبی مصرف کرده بودند (جدول شماره ۱).

جدول ۱: فراوانی مصرف داروهای مصرفی قبل از بستری در بخش قلب

داروهای مصرفی	تعداد	درصد
کاهنده فشار خون	۲۰	۳۳/۳
ضد آنژین	۱۱	۱۸/۴
کاهنده چربی	۳	۵
قندی	۲	۳/۴
داروهای سنتی	۲۰	۳۳/۳
سایر موارد	۴	۶/۶
جمع	۶۰	۱۰۰

از بین گیاهان دارویی ۲۰ نفر (۳۳/۳ درصد) گل گاو زبان، مصرف کرده بودند (جدول شماره ۲).

جدول ۲: فراوانی خود درمانی داروهای گیاهی در بخش قلب و عروق بر حسب نوع گیاه سنتی

نوع داروی سنتی	تعداد	درصد
گل گاو زبان	۲۰	۳۳/۳
عرق نعنا + پیدمشک	۱۰	۱۶/۷
گل بنفشه	۵	۸/۳
عرق چهل گیاه	۷	۱۱/۷
آویشن + زیره	۱۰	۱۶/۷
هیچ دارویی مصرف نکرده اند	۸	۱۳/۳
جمع	۶۰	۱۰۰

۳۵ نفر (۶۸ درصد) از بیمارانی که داروی سنتی مصرف کرده بودند، اظهار نمودند که پس از مصرف داروی سنتی احساسی بهبودی نسبی پیدا کرده اند. ۲۵ نفر از بیماران (۴۱/۷ درصد) به طور خودسرانه از نسخه دارویی پیشین استفاده می کردند. ۱۵ نفر (۲۵ درصد) به علت گرانی حق ویزیت، ۱۵ درصد به علت مهم تلقی نکردن بیماری، ۱۰ درصد به علت عدم اعتماد به پزشک و ۸/۳ درصد به علت بهبودی موقت بیماری دارو را به طور خودسرانه مصرف می کردند.

۱. بحث و نتیجه گیری:

این مطالعه نشان داد که ۶۶/۷ درصد بیماران قبل از بستری شدن در بخش، به طور خود سرانه از داروهای قلبی استفاده می کردند. در پژوهشی که برای کل بیماران بستری در سال ۱۳۷۸ انجام شد این رقم ۸۳/۳ درصد بوده است. (۲)

کمترین میزان خود درمانی (۳/۴ درصد) در گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و بیشترین میزان (۳۳/۳ درصد) در گروه سنی ۶۰ تا ۷۰ سال بود که نشان می دهد هر چه سن بالاتر می رود میزان استفاده خود سرانه دارو بیشتر می شود. این امر می تواند ناشی از این باشد که سالمندان بیماری قلبی را بخشی از روند سالمندی خود می دانند و کمتر به آن اهمیت می دهند. در صورتی در مطالعه که حبیبی و همکاران، افراد بالای ۶۰ سال کمتر از سایر گروه های سنی خود درمانی می کردند. (۱)

از میان افرادی که خود درمانی داشتند، ۲۱/۷ درصد از داروهای سنتی و ۳/۳ درصد از داروهای صناعی و ۶۵ درصد از هر دو استفاده می کردند که این آمار بالای استفاده از داروهای گیاهی شاید به دلیل این تفکر باشد که داروهای گیاهی بدون عارضه اند این امر ضرورت آموزش عمومی به جامعه مبنی بر استفاده صحیح از داروهای گیاهی و انجام تحقیقات گسترده بر روی داروهای گیاهی را مطرح می سازد.

در این مطالعه بیشترین داروی مصرفی بیماران قلبی، داروهای ضد آنژین و ضد فشار خون، طپش قلب بود که بیماران به طور خود سرانه آنها را استفاده می کردند. با توجه به عارضه جانبی مرگ بار این داروها، لازم است در این زمینه توجه بیشتری مبذول شود تا دارو بدون نسخه پزشک و از روی نسخه پیشین در اختیار بیمار قرار نگیرد و آموزش های صحیح حین ترخیص مبنی بر استفاده صحیح و به موقع دارو به بیماران داده شود. در پژوهش سال ۱۳۷۸ برای کل بیماران بستری، فراوانی

- جمع‌آوری داروهای اضافی در منازل
- افزایش آگاهی مردم در مورد مصرف دارو
- تغییر نگرش مردم نسبت به مصرف دارو

± مراجع :

۱. حبیبی شیرین ، انبارلویی معصومه ، رضایی مهدخت . بررسی خود درمانی در بیماران بستری در بیمارستان‌های رجایی ، بوعلی ، کوثر و قدس قزوین، ۱۳۷۸ . پایان نامه دانشجویی ، ۱۳۷۸
۲. دواسمیت اوسین ، حکیمی محمود ، رضایی گیاه درمانی ، آب درمانی ، طب سوزنی ، هومئوپاتی ، شناخت غذا ها چاپ اول ، نشر خرم ، بهار ۷۰ ، ۱۷۱
3. Asefzadeh S. Self - medication among in patients of Qazvin teaching hospitals. International Medical care & Diagnostic conference & Exhibition , IMD , THF , Dubai , 2003
4. Noy K. A self medication schemin a post coronary Careunit . BrJ Nurse 1999 Apr 10;23 (7):394-6
5. Reyesoibby et all . Prevalance and risk factors for hypertion in rural of the Philiphines . J Communtly Health 2000 oct ; 25 (5) : 389-99

داروها به ترتیب ۵۴ درصد داروهای آرام بخش، ۲۱ درصد آنتی بیوتیک و ۹ درصد داروهای روان گردان بوده است.^(۳)

بیشترین داروی مصرفی گیاهی گل گاو زبان و بعد از آن عرق نعنا و آویشن بود که و بهبودی ظاهری ناشی از مصرف این گیاهان شاید خطرهای ناگوار دیگری به دنبال داشته باشد.

۳۳/۳ درصد از افرادی که خود درمانی داشتند آن را به دیگران هم توصیه می کردند و با توجه به این که اکثریت این افراد آگاهی لازم در مورد داروها و چگونگی مصرف آنها را ندارند ، این امر موجب افزایش عوارض نامطلوب ناشی از توسعه خود درمانی می شود. در میان علل خود درمانی بیشترین میزان مربوط به استفاده از نسخه پیشین و سپس گرانی حق ویزیت پزشک بود. البته در پژوهش حبیبی و همکاران مهم ترین مساله مهم تلقی نکردن بیماری بوده است.^(۱) در پژوهش سال ۱۳۷۸، گرانی ویزیت ۱۵ درصد و استفاده از نسخه قبلی ۲۷ درصد موارد را تشکیل می دادند.^(۳)

در پایان برای کاهش خود درمانی موارد زیر پیشنهاد می شود :

- عدم فروش دارو بدون نسخه پزشک